

ISTORIE MEDIEVALĂ

LOCALIZAREA BĂTĂLIEI DE LA POSADA

IONEL-CLAUDIU DUMITRESCU*

Istoria omenirii a fost plină de confruntări armate, ceea ce demonstrează caracterul agresiv al speciei. Dacă inițial dominau motivele legate de asigurarea necesităților materiale prin jaf, evoluția intelectuală a permis formularea unor motive de ordin religios sau politic. Forța credințelor mistice a împins masele de războinici în expediții ce n-ar fi avut nicio utilitate imediată pentru militari. Religia creștină, tolerantă în teorie, încuraja violența pentru obținerea de noi adepți pentru mântuirea sufletelor păcătoase. Idei de regi apostolici sau cruciadă au prins imediat și datorită elementelor practice (obținerea de noi supuși și teritorii). Din păcate, noul stat Țara Românească se afla la o falie a celor ramuri ale creștinismului, ura religioasă fiind mai puternică decât rațiunea. Cum forța militară părea destul de lipsită de importanță, distrugerea proaspătului centru de putere și aducerea la modelul catolic și occidental se impunea. Domnitorul Basarab I nici nu era suficient de fidel și nici nu prea era interesat de sfânta religie romană. Anul 1330 a oferit prilejul pentru realizarea unei campanii în adâncimea teritoriului inamic și încheierea unei situații conflictuale.

Confruntarea decisivă dintre armata munteană condusă de voievodul Basarab I și oastea ungară în frunte cu regele Carol Robert de Anjou a rămas o enigmă în ceea ce privește locul desfășurării. Orice enigmă atrage atenția specialiștilor și a amatorilor dornici de o rezolvare senzațională. Teoria clasică susține o amplasare a locului pe drumul dintre Curtea de Argeș și Sibiu, undeva în zona localității Perișani¹. Alți istorici au împins amplasarea luptei în culoarul Rucăr-Bran. Poziționarea ține și de un fel de patriotism local. Mai aproape de adevăr a fost istoricul Constantin Rezachevici prin alegerea drumului îngust dintre Orșova și Mehadia².

* Colegiul Național „Alexandru Odobescu“, Pitești.

¹ Vintilă Purnichi, *Lupta de la Posada (9-12 noiembrie 1330) între marile bătălii ale istoriei europene*, în *Mușcelul*, Revistă de istorie, nr. 3, mai 2011, p. 6. Unii autori se mulțumesc să afirme că a fost pe pământ argeșean (Florian Tucă, *Semnificația istorică a bătăliei de la Posada din 9-12 noiembrie 1330*, în *Mușcelul*, nr. 3, mai 2011, p. 8; Nicolae Stoicescu, Florian Tucă, *1330 Posada*, Editura Militară, București, 1980, p. 121). Există și varianta în care autorii se mulțumesc doar să amintească descrierea scurtă a înclăstării și rezultatul (Vladimir Zodian, Adrian Pandea, Mihai Zodian, *Enciclopedie de istorie militară*, Editura Militară, București, 2006, p. 274). Obsesia identificării Posadei cu orice preț merge până la interpretări copilărești ale elementelor obișnuite ale mediului natural. Astfel, în regiunea dorită a Perișanilor există mai multe toponime ce fac trimitere la culoarea roșie, imediat pusă în legătură cu sângele vărsat în valuri sub lovituri de bolovani, săgeți și săbii (Petru Demetru Popescu, *Basarab I*, Editura Militară, București, 1975, p. 115. Ideea a fost lansată de Andrei Pandrea). Nu se observă simplul fapt al prezenței oxizilor de fier folosiți de oameni din vremuri imemorabile pentru obținerea de vopsea roșie.

² Constantin Rezachevici, *Localizarea bătăliei dintre Basarab I și Carol Robert (1330); în Banatul de*

Nu trebuie să uităm că Munții Carpați nu sunt obstacole absolute din punct de vedere militar și orice corp de oaste ușor înarmat poate să realizeze o învăluire. Trecerea de la Baia de Aramă spre valea Cernei era perfect posibilă, dar inamicul era obligat să urmeze drumul principal din cauza coloanelor de transport.

Observăm că domnitorul Basarab a făcut o alegere strategică perfectă. Comandamentul advers nu se mai aștepta la o bătălie pe un teren ce părea controlat de propriile forțe după ocuparea Severinului. Soldații se gândeau mai mult la familii decât la o nouă pagină de glorie militară. Maghiarii aveau fortificații la Severin, Orșova și Mehadia, deci aveau liniile de comunicații aparent asigurate. Chiar dacă nu aveau cunoștințele geografice actuale, conducătorii munteni din secolul al XIV-lea știau că oastea regală nu avea decât un singur drum de întoarcere. Nu trebuia decât să se aștepte intrarea în capcană.

Retragerea pe Dunăre ar fi fost dificilă din cauza stâncilor din fluviu, capcane mortale pentru navigatorii lipsiți de experiență sau de noroc. Nici numărul de ambarcațiuni n-ar fi fost suficient pentru o oaste regală însoțită de multe bagaje și cu o numeroasă cavalerie. Dar interpretarea despre bătălia din 9-12 noiembrie 1330 nu este complet satisfăcătoare. Distanța dintre cele două localități rămâne prea mică pentru o încleștare pe aliniamente succesive timp de patru zile și nu s-a observat existența unui sector montan mult mai dificil spre nord.

Izvoarele istorice sunt relativ imprecise, dar informațiile oferite par că descriu Poarta Orientală și valea Timișului, adică aproximativ o distanță de 20 de kilometri extrem de dificili. Zona abruptă și împădurită era singura rută de retragere a armatei maghiare și oștenii lui Basarab voievod au atacat-o permanent până la zdrobirea administrată la ieșirea din defileu. Soldații maghiari erau obligați să forțeze apărarea românească pas cu pas deoarece nu existau rute alternative.

Locul îngust favoriza subțierea coloanei, ceea ce permitea lovirea în orice punct fără a exista posibilitatea unei reacții rapide. A fost un dezastru complet, regele abia scăpând cu viață. *Cronica pictată de la Viena* a fost analizată pe toate părțile, dar nu s-a remarcat prezența cheii localizării bătăliei în exprimarea aparent confuză. Luptătorii maghiari erau prinși ca într-o corabie, ca într-o vârșă, ceea ce arată clar locul confruntării. Autorul a vrut să spună că bătălia s-a dat acolo unde se trec munții printr-un pas extrem de îngust. Descrierea se potrivește de minune cu regiunea dintre nord Mehadia până aproape de Caransebeș.

Lungimea traseului îngust Mehadia – Slatina ar fi pe drumul contemporan de circa 47 km. Poarta Orientală, zona Teregova și defileul Timișului de la Armeniș erau perfecte pentru capcane. Cheile Teregovei au o lungime actuală de 2,4 km și o

Severin (I-II), în *Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie A. D. Xenopol*, Iași, XXI, 1984, p. 73-87 și tom XXII, 1985, p. 391-407. Distanța relativ redusă și relieful destul de accesibil nu sunt factori favorizanți ai acestei teorii lansate de către P. Drăgălina la 1899 (Nicolae Stoicescu, Florian Tucă, *1330 Posada*, Editura Militară, București, 1980, p. 107). În plus, inamicul mai avea un loc de refugiu și manevră spre Orșova, ceea ce nu se mai putea face dincolo de Mehadia. Teoria a fost imediat combătută de către N. Constantinescu (*Basarab I și contribuția sa la consolidarea Țării Românești*, în *Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie A. D. Xenopol*, Iași, tom XXIII, 1986, partea a II-a, Iași, 1986, p. 553-570). Autorul menționat consideră totuși teoria domnului Rezachevici drept *temerară*. Bibliografia bogată a celor două opere istoriografice ne permite să economisim spațiul tipografic.

îngustime uimitoare. A fost nevoie să se taie șoseaua în peretele muntelui³. Călea ferată nici n-a mai avut loc și a fost nevoie să se recurgă la realizarea unui tunel. Pantele cu înclinații de 60-70⁰ permit existența pădurilor de foioase⁴.

Călătorul Friedrich Uhl era impresionat în secolul al XIX-lea de pereții verticali din zona Teregova⁵, accesul fiind dificil în lipsa unor localnici. Ploaia și întunericul puteau să îngrozească orice invadator. Grohotișul putea să provoace în orice moment o alunecare în prăpastie⁶. Drumul spre satul Armeniș a fost un coșmar. Cheile Armenișului au aspectul interesant al combinării pereților verticali cu zonele împădurite⁷, copacii fiind perfecți pentru realizarea abatzelor greu de străpuns de o armată aflată sub tirul arcașilor.

Românii au ocupat din timp pozițiile dominante de unde puteau lansa cu mare efect sulițe, săgeți, bușteni sau bolovani. Marele strateg Sun Tzu a scris că nu trebuie să lupți decât coborând. Respectând legile fizicii, proiectilele lansate de pe înălțimi au o energie cinetică mai mare și, implicit, o forță de penetrare superioară. Înaintarea inamicului era încetinită prin îngrămădiri de pietre sau prăbușiri de copaci. Drumuri mai bune au apărut aici abia în epoca austriacă, o amintire a celor romane din vechime. Să nu uităm că și armata romană condusă de experimentatul împărat Traian a înaintat cu maximă prudență în anul 101, drumurile fiind protejate de caste pentru a se evita surprizele în terenul accidentat. S-a preferat chiar folosirea a două coloane de atac, trupele debarcate în regiunea de la vărsarea Cernei în Dunăre fiind secundare în raport cu cele ce ocoleau Munții Banatului. Cronicarul medieval a amintit o cale cotită închisă pe ambele părți de râpe înalte⁸, drumul prin defileu urmând toate meandrele râului Timiș⁹. Cum între regiunile accidentate există porțiuni mai largi, ostașii munteni puteau să realizeze ușor abatzize, prisăci, folosind toporul, unealtă și armă obișnuită din dotarea armatelor medievale românești.

O luptă asemănătoare a fost descrisă în detaliu de către cunoscutul istoric roman Titus Livius. Armata romană a fost obligată să străpungă apărarea unui defileu pentru a pătrunde în Macedonia regelui Filip. Soldații romani au reușit să înfrunte

³ Mihai Grigore, *Defileuri, chei și văi de tip canion în România*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1989, p. 223.

⁴ *Ibidem*. Arcurile medievale aruncau săgeți periculoase până la 200 m (*Istoria infanteriei române*, vol. I, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1985, p. 120), ceea ce înseamnă că pedestrașii valahi puteau să realizeze un tir încrucișat în valea îngustă, adică o maximă eficiență a loviturilor. Pierderile cumanilor pot fi explicate prin loviturile venite din cel puțin două direcții, ceea ce nu permitea protecția cu scuturile mici. Doar pavezele grele ale infanteriei erau suficient de rezistente pentru a opri o lovitură de săgeată indiferent de distanța de la care a fost trasă. Nici armurile grele nu ofereau suficientă protecție împotriva loviturilor directe. Specialiștii militari din epoca modernă și contemporană au încercat sau încearcă în permanență să execute acest tip de tir.

⁵ *Călători străini despre Țările Române*, serie nouă, vol. IV, Editura Academiei Române, București, 2007, p. 605.

⁶ *Ibidem*.

⁷ Mihai Grigore, *op. cit.*, p. 224. Izvoarele istorice amintesc fortificațiile pasagere din copaci doborâți (prisăci sau abatzize) realizate de soldații români în punctele mai ușor accesibile luptătorilor inamici (N. Constantinescu, *op. cit.*, în *loc. cit.*, p. 566). Nu este exclus ca prin doborârea unor copaci să se fi izolat părți din oastea maghiară (C. C. Giurescu, *Probleme controversate în istoriografia română*, Editura Albatros, București, 1977, p. 160), trupele mici fiind mai ușor de nimicit.

⁸ *Culegere de texte pentru istoria României*, vol. I, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1977, p. 36; N. Constantinescu, *op. cit.*, în *loc. cit.*, p. 566.

⁹ Mihai Grigore, *op. cit.*, p. 223.

ploaia de săgeți cu ajutorul scuturilor dispuse în stilul broască țestoasă. Nici bolovanii de dimensiuni mici și medii nu reușeau mare lucru dacă formația de asalt își păstra coeziunea. Pierderile mari au fost suferite de ostașii maghiari fără echipament defensiv greu, cetele de cumani fiind decimate. Scenariul bătăliei de la Posada, păstrăm denumirea intrată în uzul istoricilor, a constat în măcinarea dispozitivului inamic pe întreaga porțiune a defileului, iar atacul decisiv s-a dat cu forțe proaspete la ieșirea din strâmtoare, atunci când trupele maghiare erau complet epuizate.

Dacă avem o durată exactă a bătăliei, patru zile de tentative de spargere a aliniamentelor defensive a dus la o prăbușire a moralului celor loviți de un inamic greu de atins. Orice militar suferă crize de încredere atunci când armele din dotare sunt aproape complet ineficiente. Dezastrul a fost total. Acest atac final trebuie să fie plasat în preajma așezării Slatina-Timiș. Resturile armatei regelui Carol Robert au fugit spre Caransebeș și apoi spre Timișoara. Rezultatul bătăliei nu poate fi contestat de către cineva. A fost o victorie zdrobitoare a românilor. Cronicarul medieval scria că „a fost aici un cumplit dezastru, căci au căzut o mulțime de ostași, de principi și de nobili și numărul lor nu se poate socoti“. Au fost luați și mulți prizonieri, iar capturile în arme, bani și obiecte de podoabă au asigurat îmbogățirea oastei muntene¹⁰. Nici regele Carol Robert de Anjou nu și-a adus aminte cu plăcere de înclăștarea din munți, un coșmar rămas până la sfârșitul vieții.

Voievodul Basarab I Întemeietorul a dovedit că este unul dintre cei mari strategii din istoria militară, locul bătăliei fiind ales perfect după criteriile elaborate de gânditorul chinez Sun Tzu. A ocupat singurul drum de acces, pozițiile dominante și a atacat atunci când adversarul avea moralul scăzut și era cu gândul la liniștea căminului. Retragerile repetate ale oștenilor munteni au dus la apariția unei siguranțe ce a adormit vigilența luptătorilor maghiari. Să nu uităm că războaiele medievale se caracterizau prin campanii destul de scurte din cauza marilor cheltuieli și nu exista interes pentru manevre și bătălii pe timp de iarnă.

Dar oare putea voievodul Basarab I să aibă o cultură militară pe lângă o intuiție nativă? Răspunsul nu poate să fie decât unul pozitiv. Conducătorii din spațiul românesc erau în strânse legături cu statul bizantin, urmașul Romei și centru de spiritualitate ortodoxă. Chiar Menumorut invoca legături cu Constantinopolul. Este evident faptul că relațiile nu se mărgineau doar la o colaborare simbolică în plan politic. Exista o circulație a cărților din diferite domenii. Metoda ocupării traseului retragerii inamicului este perfect descrisă în lucrarea *De velitatione bellica* din secolul al X-lea¹¹. Aproape că se vede textul din Cronica pictată de la Viena. Kekaumenos recomanda evitarea folosirii unui singur drum de ducere și întoarcere, inamicul pregătind capcana mortală la ieșirea din țară¹².

Se poate concluziona că bătălia de la Posada s-a desfășurat între localitățile Mehadia și Slatina și poate denumirea corectă ar fi Bătălia din defileul Timișului. Armata maghiară a fost prinsă în valea strâmtă și n-a avut posibilități de manevră, singura soluție fiind spargerea succesivă a aliniamentelor românești. Dezastrul n-a

¹⁰ *Culegere de texte pentru istoria României*, vol. I, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1977, p. 37; C. C. Giurescu, *Probleme controversate în istoriografia română*, p. 160.

¹¹ *Pagini din gândirea militară universală*, vol. II, Editura Militară, București, 1985, p. 91/92.

¹² *Ibidem*, p. 103.

putut să fie evitat. Regiunea extrem de accidentată și-n secolul al XX-lea a împiedicat armata română în 1916 să încerce o forțare a defileului, comandamentul român fiind mulțumit cu ocuparea pozițiilor fortificate de la graniță și a localităților din valea Cernei până spre Mehadia¹³.

Voievodul Basarab I a mai profitat de o eroare strategică a regelui Carol Robert de Anjou. Acesta se considera pe teren propriu în Banatul de Severin, dar populația din regiune era aproape în totalitate formată din români¹⁴. Politica regilor angevini nu prea era acceptată de localnici din mai multe motive. Se acordau diplome de proprietar străinilor din slujba monarhului. Sistemul feudal se extindea prin creșterea numărului de iobagi. Se știe că orice om încearcă să-și apere libertatea prin toate mijloacele. Dările mari către rege, biserică și proprietari nu erau pe placul oamenilor aspri de la munte. Peste secole, stăpânirea austriacă a fost întâmpinată cu ostilitate asemănătoare în Oltenia. Politica de promovare a catolicismului n-a picat bine conducătorilor locali. Se știe că poporul sârb a preferat să sprijine cu armele trupele sultanului Baiazid în timpul cruciadei de la Nicopole (1396). Oastea munteană a fost primită cu bucurie și ajutată în ceea ce privește pregătirile pentru ambuscadă. Documentele cancelariei maghiare amintesc mereu că lupta s-a desfășurat la ieșirea noastră din această țară¹⁵, deci un ținut de frontieră disputat.

Considerăm că în acest moment enigma bătăliei de la Posada a fost dezlegată. Plasarea în regiunea Argeșului sau Muscelului nu ține decât de un obișnuit patriotism local. Călătorii străini găseau drumul de la Curtea de Argeș spre Sibiu drept impracticabil chiar și la sfârșitul secolului al XVIII-lea. Doar existența a o sută de poduri de diferite dimensiuni permitea trecerea carelor spre vama austriacă de la Căineni¹⁶. Cum situația drumului trebuie să fi fost mult mai rea în secolul al XIV-lea, regele Carol Robert de Anjou a preferat să se retragă pe drumul cunoscut, adică pe unde venise. Ipoteza forțării înaintării spre Câmpulung nu are o bază solidă, invadatorul fiind pus în situația avântării în necunoscut spre un drum greu de parcurs prin defileul Rucăr-Bran. În plus, râurile erau tot perpendiculare pe traseul de înaintare, ceea ce ar fi complicat manevrele carelor de transport și ale infanteriei, presupus obosită după o campanie în adâncimea Țării Românești. Dacă analizăm orice expediție militară din epocile anterioare motorizării, constatăm că viteza de deplasare scadea drastic pe măsură ce traseul era mai lung. Cum soldații maghiari aveau echipament defensiv greu, se presupune cu temei instalarea unei oboseli cronice.

Scenariul campaniei nu poate să fie decât următorul. Oastea condusă de regele Carol Robert de Anjou trebuia să rezolve problema stăpânirii teritoriilor locuite de români în regiunile de munte și s-a înaintat spre cetatea Severinului. Fortificațiile de la

¹³ Kirițescu, Constantin, *Istoria războiului pentru întregirea României*, vol. I, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1989, p. 236.

¹⁴ Ștefan Pascu, *Voievodatul Transilvaniei*, vol. II, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1979, p. 453.

¹⁵ N. Constantinescu, *op. cit.*, în *loc. cit.*, p. 567.

¹⁶ *Călători străini despre Țările Române*, supliment I, Editura Academiei Române, București, 2011, p. 278. Unii autori mută bătălia spre regiunea Boișoara – Căineni (N. Constantinescu, *op. cit.*, în *op. cit.*, p. 568), dar nu se ține cont de dificultatea unor drumuri de munte. Actualele rute de transport pot induce în eroare prin accesul facil. Documentele păstrate în arhivele argeșene amintesc de starea proastă a șoselelor chiar și la 1944-1945, când populația din regiunea argeșeană cuprinsă între râurile Argeș și Olt nu intrase încă în sistemul circulației mărfurilor și trăia aproape în autarhie, mai ales atunci când vremea era nefavorabilă.

Mehadia, Orșova și Severin erau puncte de sprijin pentru regalitatea maghiară. Cum Basarab I nu se supunea politicii angevine, invazia a continuat în adâncimea teritoriului muntean, dar nu s-a ajuns la o ciocnire decisivă. Se poate presupune că s-a aplicat tactica pământului pârjolit și nimicirea unor mici detașamente de cercetare și jaf. Cum anotimpul era destul de înaintat (nu se cunoaște situația meteorologică din perioada campaniei, foarte importantă în luarea deciziilor), regele a dat ordin de retragere spre baza de plecare pe traseul parcurs și cunoscut. În mod normal, orice armată lasă detașamente pentru apărarea liniilor de comunicații și depozite cu alimente greu perisabile. Cum voievodul Basarab I părea un războinic laș prin evitarea luptelor corp la corp după idealul cavaleresc din Occident, regele Carol Robert a avut un sentiment de siguranță. Nu este exclus ca domnitorul muntean să fi ordonat încetarea atacurilor asupra armiei inamice, ceea ce a amplificat încrederea în sfârșitul fericit al campaniei. Apropierea întâlnirii cu familiile, cu liniștea căminului conjugal, sporea lipsa de atenție. Oare de câte ori nu s-au întâlnit de-a lungul istoriei astfel de demobilizări spre terminarea campaniilor militare? A urmat blocarea coloanei intrate în defileu, cu lovituri puternice din flancuri. Șocul fatal a fost dat chiar în zilele de 9 și 10 noiembrie când a pierit floarea nobilimii maghiare și o mulțime de preoți catolici. Cum coloanele de aprovizionare erau vulnerabile, pedestrima valahă a lovit și aici cu putere. Lovitura a fost dată în defileul de la Teregova. Prinsă în capcană, oastea maghiară a fost obligată doar să parăze loviturile venite din toate părțile, inițiativa tactică fiind a românilor. În final, în următoarea strâmtoare, regele a scăpat cu greu cu doar o parte din oastea mândră cu care intrase în Țara Românească. Cei rămași în defileu au căzut sub armele grele ale asaltatorilor¹⁷ sau au fost luați în captivitate pentru plata unei răscumpărări, o metodă obișnuită în Europa acelor vremuri.

Indiferent de poziționarea în spațiu, bătălia de la Posada a fost o mare victorie românească, recunoscută ca atare de către străini și chiar de către regele Carol Robert (din păcate, sursele interne s-au pierdut sau eroii au preferat să fie modești și să nu se laude din considerente religioase), darnic cu toți cei care l-au salvat din cel mai mare coșmar al domniei. Umbra dezastrului l-a urmărit până la sfârșitul vieții și ecouri se mai găsesc și în timpul domniei lui Ludovic de Anjou.

Bătălia de la Posada reprezintă intrarea românilor pe scena marilor confruntări militare din perioada medievală. Basarab I, voievodul Țării Românești, a ieșit din conul de umbră și a intrat în galeria marilor comandanți de oști. Spre deosebire de mulți regi și împărați, n-a dorit să cucerească popoare străine și fapte glorioase de arme i-au fost șterse de necruțătoarea trecere a timpului. Manualele integrate de istorie desăvârșesc opera de distrugere a gloriei militare prin motivul că autorii români au dat dovadă de un naționalism exagerat în scrierea istoriei.

¹⁷ *Istoria infanteriei române*, vol. I, p. 121. Dacă istoricul C. C. Giurescu recomanda cercetare aeriană pentru identificarea locului bătăliei spre Căineni sau Rucăr-Bran (C. C. Giurescu, *Probleme controversate în istoriografia română*, Editura Albatros, București, 1977, p. 162), acum doar săpăturile arheologice pot confirma teoria prezentată în studiul de față. Deschiderea de șantier pentru tronsoane de autostradă în viitorul mai mult sau mai puțin îndepărtat s-ar putea să aducă la lumină obiecte din inventarul oastei maghiare neobservate de ostașii munteni în 1330, poate chiar celebrul sigiliu regal.

THE LOCALISATION OF THE BATTLE FROM POSADA

Abstract

The present paper discusses about the localisation of the battle from 1330 known in the Romanian historiography as the Battle from Posada. Analyzing the description of the events in the springs of the time by comparison to the elements of relief, the author considers the placing of the battle in the Argeş area as being incorrect and sustains that the Hungarian disaster happened in the area situated between Mehadia and southern Caransebeş.

The battle lasted for a long period of time (9-12 November 1330), fact that clearly indicates that it took place in a narrow path, a place where the army from the valley was forced to penetrate the defence of the enemy at any cost. The Hungarian army did not succeed and the king Charles Robert d'Anjou barely escaped.